

ІНВЕСТИЦІЇ

УДК 330.1

СИСТЕМНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ І ЇХ РОЛЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Веретенникова О.В., к.е.н., доцент, ДНАБА
Бондаренко А.В., асистент, ДНАБА

В статті розглянуто сутність і основні характеристики системи, визначені системні характеристики інвестиційного ринку, особливості взаємодії його елементів — суб'єктів інвестиційної діяльності, а також вплив взаємодії елементів на формування додаткового ефекту функціонування суб'єктів інвестиційного процесу, що може бути застосований в подальшій діяльності кожного з учасників інвестиційної діяльності.

Ключові слова: система, елемент, взаємодія, зв'язки, інвестиційний ринок, інвестиційна діяльність, суб'єкт інвестиційної діяльності

ВСТУП

Сучасний етап розвитку економіки характеризується багатовимірністю інвестиційного простору, функціонування суб'єктів якого визначається не тільки цільовою спрямованістю формування і подальшого здійснення діяльності інвесторів і учасників інвестиційного процесу, а і їх просторовим розміщенням відносно інших суб'єктів, характером, тривалістю та іншими характеристиками зв'язків між представниками інвестиційного ринку.

Даній проблематиці приділяли увагу І. Бланк, В. Бочаров, М. Газеєв, Л. Дідківська, Л. Ігоніна, А. Пересада, В. Розанов, П. Самуельсон та інші науковці. В їх дослідженнях знайшли місце питання визначення сутнісних ознак інвестиційного ринку [4, 16], його формування, оцінки стану та прогнозування розвитку [4]. В той же час, несправедливо обійденою увагою залишається і роль ефекту, що виникає при взаємодії суб'єктів інвестиційної діяльності як елементів інвестиційного ринку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є визначення системних характеристик інвестиційного ринку і особливостей взаємодії його елементів за допомогою використання системного підходу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Системний підхід з повним правом можна назвати продуктом XIX сторіччя, хоча філософське осмислення цієї категорії можна знайти і в працях Бекона, Гегеля, Міля, Маркса тощо [15, 20].

Чітке формулювання основної ідеї системного підходу належить Блезу Паскалю, який відзначив неможливість пізнання частини без знання цілого і пізнання цілого без знання його частин. Для класичного розуміння системи характерним було переконання в тому, що її властивості детермінуються властивостями створюючих її елементів. До кінця XIX сторіччя описання системного об'єкту зводилося саме до характеристики цих елементів. Однак, необхідність вирішення ряду нових завдань, що пов'язані зі складними технічними і соціальними системами, реалізації багатоваріантних економічних, науково-дослідних проектів, викликана вимогами часу, призвела до виникнення нового розуміння і оформлення системного підходу в так званій «новій методологічній установці: ціле (система) не тільки не детермінується однозначно властивостями його елементів або їхніх груп та не зводиться до них, але, навпаки, самі елементи детермінуються цілим і лише в його рамках дістають своє функціональне пояснення та виправдання» [14].

Після систематичного викладення принципів загального дослідження систем Людвігом фон Берталанфі і Кенетом Боулдінгом в 60-ті роки XX ст. з'явилася безліч праць, присвячених проблемам системної методології. Сьогодні системний підхід вважається одним з найбільш ефективних методів вирішення складних проблем. Сучасні теоретики і практики, серед яких І.В. Блауберг, В.М. Плішкін, Е.Г. Юдін одностайні в тому, що без визнання закономірностей системних якостей та відносин вивчення складних об'єктів вільно чи невільно буде переходити до зведення складного до простого [4, 14, 20].

У якості системних може розглядатися безліч об'єктів, але як справедливо відзначається в науковій літературі, не до всіх об'єктів доцільно застосовувати принципи і методи системного підходу, а тільки до тих, у яких ознаки системності виражені досить інтенсивно [4, 10, 17].

Таким чином, застосування принципів системного підходу в процесі дослідження взаємодії суб'єктів інвестування, яка відбувається на інвестиційному ринку, вимагає обґрунтування відповідності останнього системним ознакам, що виділяються в науковій літературі [5, 10, 11, 16].

Системні характеристики інвестиційного ринку полягають в наступному:

1. Цілісність: функціонування інвестиційного ринку передбачає формування і функціонування множини елементів (в структурному розрізі ними можуть бути: інвестори, підрядники, замовники, науково-дослідні та проектні організації, споживачі інвестицій), реалізація функціонального призначення яких залежить від місця в системі і характеру зв'язків, на яких побудовані процеси взаємодії.

2. Структурність, наявність стійких зв'язків: функціонування кожного з суб'єктів інвестиційного ринку опосередковане наявністю між ними взаємозв'язків, характер яких визначається місцем суб'єкту в загальній структурі інвестиційного ринку, його позицією по відношенню до інших її складових.

3. Синергічність: реалізація цільової настанови одного суб'єкту інвестування, як правило, сполучена зі зміною результативності функціонування інших учасників інвестиційного процесу, а поєднання зусиль декількох задіяних сторін має відображення у вигляді ефекту, що кількісно і якісно перевищує сумарний результат функціонування кожного з суб'єктів відокремлено.

4. Автономність: функціонування інвестиційного ринку відбувається не тільки у відповідності з загальноекономічними законами і нормами права, а і специфічними, притаманними лише інвестиційному ринку.

5. Мультиплікативність: наявність стійких зв'язків, взаємообумовленість функціонування суб'єктів інвестиційного ринку обумовлює підсилення ефекту функціонування одних суб'єктів в результаті підвищення ефективності управління іншими.

6. Адаптивність, тобто властивість пристосовуватися до нових зовнішніх умов, яка полягає у своєчасній зміні тактичних і стратегічних напрямків діяльності суб'єктів інвестиційного ринку, їх зв'язків, можливості саморегулювання і відновлення стійкої діяльності як виклику на зміну зовнішніх умов.

7. Сумісність: взаємопристосованість і взаємоадаптивність окремих суб'єктів інвестування, що відображається у наявності в кожного з останніх прийнятних для інших суб'єктів інвестиційного ринку методів управління інвестиційною діяльністю підприємства, цілей функціонування, способів і стратегій їх досягнення.

8. Емерджентність, яка передбачає наявність у інвестиційного ринку таких характеристик і якостей, які не притаманні жодному з його елементів (окремих суб'єктів підприємництва), серед яких реалізація складних функціональних зв'язків, зміст яких визначається кон'юнктурою інвестиційного ринку, впливом державного регулювання інвестиційних процесів тощо, що в свою чергу сприяє формуванню багатоаспектного потенціалу взаємодії суб'єктів інвестування.

9. Ієрархічність системи, що передбачає можливість розчленування інвестиційного ринку як системи вищого порядку на сукупність елементів, кожен з яких, в свою чергу, характеризується наявністю системних якостей, відповідно, є системою нижчого рівня.

Наявність вищезазначених ознак у інвестиційного ринку надає змогу відзначити його системний характер і доцільність розгляду із застосуванням системного підходу. В основі такого підходу лежить розчленування системи на елементи і встановлення зв'язку між ними. Елементами системи вважаються її компоненти, які приймають безпосередню участь у її створенні, є неподільними її складовими. У випадку інвестиційного ринку елементами можна вважати суб'єктів інвестиційної діяльності.

Вступаючи у певні відносини на інвестиційному ринку, де здійснюється процес обміну інвестиціями, суб'єкти інвестиційної діяльності реалізують власні економічні інтереси. Законом України «Про інвестиційну діяльність» закріплено існування таких суб'єктів інвестиційної діяльності як інвестори і учасники. Перші приймають рішення про вкладання власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування, другі забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора [1]. В той же час в інвестиційному законодавстві не відведено місця тим суб'єктам, що приймають інвестиційний капітал і освоюють його. Специфічний характер їх участі в інвестиційному процесі визначається тим, що такі суб'єкти не приймають рішення щодо вкладення капіталу в об'єкти інвестування як інвестори і не виконують його доручень або замовлення. В той же час, підприємства-реципієнти, на відміну від учасників інвестиційного процесу, можуть виступати власниками об'єктів інвестування, адже приймаючи інвестиційний капітал, вони реалізують діяльність щодо його освоєння, використовуючи власне майно (основні і оборотні фонди, нематеріальні активи та ін.). Таким чином, специфічна роль підприємств-реципієнтів в інвестиційному процесі дозволяє відокремити їх від інвесторів і учасників інвестиційного процесу в особливу групу, на чому неодноразово наголошувалося багатьма науковцями [8, 12].

Властивості інвестиційного ринку як системи в цілому визначаються не стільки властивостями окремих суб'єктів інвестиційної діяльності, скільки характеристиками взаємозв'язків цих суб'єктів підприємництва. Система, як єдине ціле, існує саме завдяки наявності зв'язків між її елементами. Іншими словами, зв'язки виражають закони функціонування системи. Вони перетворюють систему з сукупності елементів на єдине ціле, роблять її надійною, дієвою, динамічною, ефективною і визначають стан і структуру інвестиційного ринку, на якому функціонують суб'єкти інвестиційної діяльності, але з урахуванням функцій цієї системи.

Особливості реалізації цього процесу в сучасних нестабільних умовах економічного розвитку визначаються недосконалістю законодавчої бази, політичною нестабільністю країни, зниженням захищеності і ступеня гарантування інвестицій, обмеженістю доступних джерел фінансування інвестиційної діяльності, зростанням ризикованості вкладень. Ця ситуація ускладнюється відсутністю дієвого інвестиційного механізму оптимізації взаємозв'язків різних суб'єктів інвестиційної діяльності, ефективності реалізації різних форм їх взаємодії. Тому, важливим аспектом діяльності суб'єктів інвестиційної діяльності є налагодження партнерських взаємостосунків один з одним. При цьому взаємодія суб'єктів інвестування призводить до виникнення специфічних зв'язків, а отже і нових можливостей, які можуть бути використані для підвищення їх загального результату діяльності. Тіснота таких зв'язків визначає не тільки перспективу розвитку інвестиційної діяльності кожного з елементів інвестиційного ринку, але й формування певного іміджу держави, що сприятиме збільшенню надходження інвестицій.

ВИСНОВКИ

Отже, можна зробити висновок про те, що інвестиційний ринок відповідає всім ознакам системності, а взаємодія суб'єктів інвестиційної діяльності як елементів інвестиційного ринку створює основу для підвищення ефективності діяльності кожного з них щодо реалізації своїх основних видів діяльності, що залежатиме від характеру і тісноти зв'язків між елементами інвестиційного ринку. Доцільним є подальше вивчення характеру і прояву зв'язків між елементами інвестиційного ринку, визначення їх характеру, що дозволить підвищити ефективність управління формуванням і реалізацією потенціалу підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» із змінами та доповненнями №34, ст. 486, №2518-VI (2518-17) від 09.09.2010 // Відомості Верховної Ради, 2010 / Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12>
2. Архангельский В.Н. Управление научно-техническим прогрессом в машиностроении / В.Н. Архангельский, Л.Е. Зиновьев. — М., 1983.
3. Блауберг И.В. Становление и сущность системного подхода / И.В. Блауберг, Э.Г. Юдин. — М.: Наука, 1973.
4. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк. — К.: МП «ИТЕМ», ЛТД «Юнайтед Лондон Трейд Лимитед», 1995.
5. Большаков А.С. Менеджмент: Учебное пособие / А.С. Большаков. — СПб.: «Издательство «Питер», 2000. — 160 с.: ил. — (Серия «Краткий курс»)
6. Вальчук Т.Л. Трудові ресурси як складова інтелектуального потенціалу інформаційно-телекомунікаційної сфери / Т.Л. Вальчук // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. пр. — К., 2006. — Вип. 7–8 (62–63).
7. Грачев Н.Н. Информационные технологии для госслужащих / Н.Н. Грачев, М.А. Шевцов. — М.: Норма, 2008.
8. Губанова Л.І. Розвиток форм фінансування інвестиційних проєктів / Л.І. Губанова, Н.В. Наконечна. / Електронний ресурс — Режим доступу: <http://intkonf.org/ken-gubanova-li-nakonechna-nv-rozvitok-form-finansuvannya-investitsiynih-proektiv/>
9. Дуда С.Т. Інноваційні підходи до формування та розвитку економічного потенціалу торговельних підприємств споживчої кооперації України / С.Т. Дуда, О.О. Ільчук. / Електронний ресурс — Режим доступу: <http://ukrcoop-journal.com.ua/num/Cduda.htm>
10. Злыденъ И. Принципы системного управления конкурентным потенциалом предприятия / И. Злыденъ // Бизнес-информ, 2005. — № 7-8. — С. 66-70.
11. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій / О.В. Кустовська. — Тернопіль: Економічна думка, 2005. — 124 с.
12. Мешков А.В. Оцінка і підвищення інвестиційної привабливості підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.06.01 / А.В. Мешков. — Донецьк, 2004.

13. Общая теория систем и системное познание мира / Электронный ресурс. — Режим доступа: <http://rawgor.narod.ru/s10ssn.htm>.
14. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник / За ред. канд. юрид. наук Ю.Ф. Кравченка. — К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. — С. 127-129.
15. Маркс К. Капітал / К. Маркс. — М.: Политиздат, 1983.
16. Москвін С. Інвестиційний ринок України та проблеми його державного регулювання / С. Москвін // Україна фінансова. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. / Електронний ресурс. — Режим доступа: http://ufin.com.ua/analit_mat/gkr/119.htm
17. Співвідношення системи, структури і елементу у дослідженні систем управління. / Електронний ресурс. — Режим доступа: <http://studentu5.com/index.php?work=1461&page=2>
18. Спицнадель В.Н. Основы системного анализа: учебное пособие / В.Н. Спицнадель. — С.-Пб, 2000.
19. Фролов И.Т. Философский словарь / И.Т. Фролов. — 5-е изд. — М.: Политиздат, 1987. — 590 с.
20. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности: Методологические проблемы современной науки / Э.Г. Юдин. — М.: Наука, 1978. — 391 с.